

**PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNU MĀŠU
AUDZINĀŠANAS PIEEJA, AKTĪVA LĪDZDALĪBA
BĒRNU DIGITĀLAJĀS AKTIVITĀTĒS UN TO
SAISTĪBA AR BĒRNU UZVEDĪBAS PROBLĒMĀM UN
PROSOCIĀLU UZVEDĪBU**

*Preschool Child's Mother's Parenting Practices and Active
Involvement with Child's Digitally-Based Activity in Relation to
Child's Prosocial or Problematic Behavior*

Anika Miltuze

University of Latvia, Latvia

Sandra Beatrice Sebre

University of Latvia, Latvia

Veronika Vedenejeva

University of Latvia, Latvia

Abstract. *The aim of this research was to examine preschool children's prosocial behavior as well as internalizing and externalizing problems in relation to their mothers' parenting practices and active involvement with their child in the use of various digital technologies (television, computer, telephone, play stations), time spent and content of the child's activities. Participating in the research were the mothers of 120 preschool children, aged 5 – 6 years old, 50 girls and 70 boys. Mothers completed the Child Behavior Checklist (Achenbach & Rescorla, 2000), prosocial behavior scale of the Strengths and Difficulties Questionnaire (Goodman, 1997), Block's Child Rearing Practices Report (Block, 1981), as adapted by Aunolo and Nurmi (Aunola & Nurmi, 2004) and also answered questions regarding the child's time spent with digital technologies, the content of their activity (drawing, puzzles, games, etc.), and the mother's degree of active involvement with her child during these activities. Results showed that mother's active involvement with child's digitally-based activity was associated with emotionally warm parenting, as well as with higher child's prosocial behavior ratings. Regression analysis showed that lower mother's involvement and punishment orientation in parenting was predictive of externalizing behavior ratings for boys. Results are discussed in relation to practical implications for parent-child relationships.*

Keywords: *child's digitally-based activity, behavior problems, mothers' involvement, parenting practices, preschool children, prosocial behavior.*

Ievads *Introduction*

Mūsdienās bērniem pat pirmsskolas vecumā digitālās tehnoloģijas ir pieejamas praktiski vienmēr un visur, televizoriem un stacionārajiem datoriem ir pievienojušies planšetdatori un mobilie telefoni, kuru lietošanu bērni apgūst nereti ātrāk kā viņu vecāki. Digitālās tehnoloģijas ir atradušas savu vietu jebkurā mājsaimniecībā, mainot veidu, kā vecāki un bērni dzīvo, strādā un sazinās (Livingstone, Haddon, Görzig, & Ólafsson, 2011). Pētījumi visā pasaulē rāda, ka katru gadu palielinās pirmsskolas vecuma bērnu skaits, kuri lieto digitālās tehnoloģijas. Nevienu nepārsteidz, ka bērnam vecumā no 3 līdz 4 gadiem jau ir savs personiskais planšetdators, pie kura skatīties multfilmas vai spēlēt dažādas spēles (Ofcom, 2017).

Tā kā pirmsskolas vecumā notiek ļoti strauja attīstība visās attīstības jomās, ir skaidrs, ka digitālo tehnoloģiju lietošana var ietekmēt pirmsskolas vecuma bērnu attīstību gan pozitīvā, gan arī negatīvā veidā (Wu, Fowler, Lam, Wong, Wong, & Loke, 2014). Ar digitālo tehnoloģiju palīdzību pirmsskolas vecuma bērni var apgūt alfabētu, uzlabot agrīnās lasīšanas un matemātikas prasmes, attīstīt pozitīvu attieksmi pret mācīšanos kopumā (Jackson, Eye, Fitzgerald, Witt, & Zhao, 2011), kā arī paplašināt vizuāli telpiskās spējas (Li, Atkins, & Stanton, 2006). Tai pat laikā intensīva un ilgstoša digitālo tehnoloģiju lietošana pirmsskolas vecumā samazina bērnu kustību aktivitāti, palielinot aptaukošanās un muskuļu, skeleta problēmu risku (Bremer, 2005), var izraisīt atkarību veidošanās risku, paaugstināt depresijas, agresivitātes un vardarbīgas uzvedības rādītājus, kā arī var novest pie grūtībām atšķirt fantāziju no realitātes (Subrahmanyam, Kraut, Greenfield, & Gross, 2000). Sociālā sfērā bieža digitālo tehnoloģiju lietošana ir saistīta ar augstākiem sociālās izolācijas rādītājiem, un tā kavē pirmsskolas vecuma bērni sociālo prasmju attīstību (Jackson et al., 2011).

Līdz ar to vecāku iesaistīšanās pirmsskolas vecuma bērnu digitālo tehnoloģiju lietošanas procesā ir svarīga, lai nodrošinātu šo ierīču lietošanu veselīgā un lietderīgā veidā (Van den Bulck & Van den Bergh, 2000; Livingstone & Helsper, 2008). Līdz ar straujo tehnoloģiju attīstību jau 21. gadsimta sākumā aktualizējās nepieciešamība pētīt un klasificēt stratēģijas, ko vecāki izmanto bērnu digitālo aktivitāšu regulēšanai. Sākotnēji trīs galvenās stratēģijas tika izdalītas saistībā ar televīzijas skatīšanos – aktīvā vai pamācošā stratēģija (*instructive*), ierobežojošā stratēģija (*restrictive*) un kopīgās skatīšanās stratēģija (*co-viewing*) (Nathanson, 1999; Valkenburg et al., 1999), līdzīgas stratēģijas tika atklātas arī attiecībā uz video spēļu spēlēšanu, kur trešā stratēģija tika nosaukta kā kopīgas spēlēšanas stratēģija (*co-playng*) (Nikken & Jansz, 2006). Mūsdienās pētnieki (Livingstone & Helsper, 2008) piedāvā šīs stratēģijas attiecināt uz visiem medijiem, kas tiek lietoti ar dažādu digitālo tehnoloģiju

palīdzību – vecāki ir vai nu aktīvi iesaistīti (*instructive*), sniedzot dažādus paskaidrojumus un informāciju par notiekošo spēli, filmu vai internetā atrodamo informāciju, vai ierobežojoši (*restrictive*), uzstādot noteikumus digitālās tehnoloģijas lietošanas laikā, veidā un saturā, vai arī līdzdarbojas (*co-using*) bērna digitālajām aktivitātēm – skatās kopā ar bērnu, spēlē vienu spēli u.c.

Tomēr pētījumi rāda, ka daudzi vecāki izmanto jauktas stratēģijas attiecībā uz bērnu digitālajām aktivitātēm – piemēram, limitē lietošanas laiku (ierobežojošā stratēģija), tai pat laikā līdzdarbojas digitālajās aktivitātēs, vienlaicīgi komentējot un paskaidrojot (Wu et al., 2014), t.i. vecāku pieeja ir kompleksa. Pie tam stratēģijas veids konkrētā situācijā var būt atkarīgs no dažādiem aspektiem – piemēram, vecāku uzskatiem par bērnu audzināšanu kopumā, izmantotajām audzināšanas un disciplinēšanas pieejām, attieksmes pret digitālajām tehnoloģijām vispār u.c. Ir arī atklāts, ka mātes iesaistās vairāk, salīdzinot ar tēviem (Nikken & de Haan, 2015). Tāpēc šajā pētījumā fokuss ir tieši uz mātes aktīvu līdzdalību bērna digitālajās aktivitātēs kopumā un ar to saistītajiem faktoriem.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot mātes audzināšanas pieejas un aktīvas līdzdalības bērnu digitālajās aktivitātēs saistības ar pirmsskolas vecuma bērnu prosociālu uzvedību un uzvedības problēmām.

Pētījuma jautājumi: 1) Kā mātes aktīva līdzdalība bērnu digitālajās aktivitātēs ir saistīta ar viņas kopējo audzināšanas pieeju?

2) Kā mātes aktīva līdzdalība digitālajās aktivitātēs un audzināšanas pieeja ir saistīta ar pirmsskolas vecuma bērnu prosociālu uzvedību un uzvedības problēmām?

Metode *Methods*

Pētījuma dalībnieki

Pētījumā piedalījās 120 pirmsskolas vecuma bērnu mātes vecumā no 25 līdz 44 gadiem ($M=34,22$, $SD=5,30$). Viņas aizpildīja aptaujas par saviem bērniem – 70 zēniem (58 %) un 50 meitenēm (42 %) vecumā no 5 līdz 6 gadiem ($M=5,56$, $SD=0,67$). 45 % māšu bija augstākā izglītība, 48 % vidējā izglītība, un 7 % māšu pamatizglītība. No pētītajām ģimenēm 60 % dzīvoja pilsētā (tai skaitā Rīgā), 21 % mazpilsētās, savukārt 19 % kā savu dzīvesvietu norādīja laukus. Visi bērni apmeklēja pirmsskolas izglītības iestāžu sagatavošanas grupu. Visi bērni mājās ikdienā bija iesaistīti digitālajās aktivitātēs – vismaz reizi nedēļā televīziju skatījās 93 % bērnu (katru dienu 68 %), datoru lietoja 66 % bērnu (katru dienu 22 %), planšetdatoru lietoja 43 % bērnu (katru dienu 13 %) un pie mobilā telefona vismaz reizi nedēļā darbojās 48 % bērnu (katru dienu 9 %). Biežākās nodarbes bija multfilmu, bērnu filmu un bērnu raidījumu skatīšanās.

Vēl pirmsskolas vecuma bērni pie digitālajām ierīcēm skatījās un klausījās dziesmu videoklipus, spēlēja prāta spēles un zīmēja. Kā vismazāk veiktās aktivitātes mātes norādīja informācijas meklēšanu un komunikēšanu ar vienaudžiem vai citiem pieaugušajiem.

Instrumenti

Demogrāfisko datu aptauja, ar kuras palīdzību tika noskaidrota bērnu un māšu vecums, nodarbošanās, izglītība un dzīvesvieta.

Bērnu digitālās aktivitātes tika mērītas no vairākiem aspektiem. Lietošanas laiks norāda, cik dienas nedēļā bērns lieto katru no digitālajām ierīcēm (televizors, dators, planšetdators, mobilais telefons), cik reizes vienā dienā un cik ilgi vienā lietošanas reizē. Tāpat tika lūgts novērtēt (skalā no 1 līdz 5), kādas tieši un cik daudz aktivitātes bērni veic pie digitālajām ierīcēm (skatās bērnu raidījumus, skatās pieaugušo filmas, spēlē dažāda veida spēles, liek puzles, skatās un klausās mūzikas videoklipus u.c.).

Mātes audzināšanas pieeja tika noteikta, izmantojot Blokas bērnu audzināšanas pieeju skalu (*Block's Child Rearing Practices Report* (Block, 1981)) Aunolo un Nurmi modifikācijā (Aunola & Nurmi, 2004). Skala sastāv no 26 apgalvojumiem, kas veido trīs apakšskalas – Emocionālais siltums (10 apgalvojumi, kas norāda uz pozitīvām attiecībām ar bērnu, paužot atbalstu, uzslavas un cieņu, Kronbaha alfa 0,75), Uz sodīšanu vērsta audzināšana (8 apgalvojumi, kas norāda uz verbālu un fizisku sodīšanu, Kronbaha alfa 0,76) un Psiholoģiskā kontrole (8 apgalvojumi, kas norāda uz bērna pašizpaušmju apspiešanu un vainas izjūtas radīšanu, Kronbaha alfa 0,80). Augstāki rādītāji katrā apakšskalā liecina par konkrētas audzināšanas pieejas izteiktību.

Bērna uzvedības novērtējuma anketas vecāku forma (*Child Behavior Checklist, (CBCL/1,5-5), Caregiver Report Form, (C-TRF)*, Achenbach & Rescorla, 2000), kura paredzēta 1,5 līdz 5 gadus vecu bērnu uzvedības problēmu novērtēšanai. Lai rezultātus varētu analizēt vienoti, šī forma tika lietota arī sešgadnieku uzvedības novērtēšanai. Anketā iekļauti 99 apgalvojumi par bērna uzvedību, kuri mātei jānovērtē no 0 līdz 2 pēc šo apgalvojumu atbilstības konkrētā bērna uzvedības raksturojumam šobrīd vai pēdējo 2 mēnešu laikā. Ar „0” tiek apzīmēta atbilde „neatbilst bērnam”, ar „1” – atbilst daļēji vai dažreiz un ar „2” tiek apzīmēta atbilde „pilnībā atbilst vai bieži atbilst bērnam”. Anketā ir izdalītas 7 simptomu apakšskalas, no kurām 4 apakšskalas (Emocionālais jūtīgums, Trauksme/ nomāktība, Somatiskās raizes, Noslēgšanās sevī) veido Internalizētās uzvedības problēmu skalu (Kronbaha alfa 0,80) un 2 apakšskalas (Uzmanības nenoturība, Agresīva uzvedība) veido Eksternalizētās uzvedības problēmu skalu (Kronbaha alfa 0,88). Atsevišķi vecāku anketas formā ir veidota arī skala par bērna gulēšanas problēmām, kas pētījumā izmantota netika.

Prosociālās uzvedības skala ir viena no skalām Stipro pušu un grūtību aptaujā (*Prosocial behavior scale, Strengths and Difficulties Questionnaire*

(Goodman, 1997)). Skala sastāv no 5 apgalvojumiem par bērna attieksmi pret citiem cilvēkiem (piem. „Izpalīdzīgs, ja kāds ir sāpināts, satraukts vai jūtas slimš”), kas jānovērtē skalā no 1 līdz 7. Augstāks punktu skaits liecina par izteiktāku prosociālu uzvedību (Kronbaha alfa 0,76).

Mātes aktīva līdzdalība bērnu digitālajās aktivitātēs – 10 baļļu skalā mātēm tika lūgts novērtēt, cik lielā mērā viņas piedalās digitālajās aktivitātēs kopā ar bērnu, kur 0 nozīmē, ka visu laiku pie ierīcēm bērns darbojas patstāvīgi, savukārt 10 nozīmē, ka visas aktivitātes pie ierīcēm tiek veiktas tikai kopā ar pieaugušo.

Rezultāti Results

Lai atbildētu uz izvirzītajiem pētījuma jautājumiem, sākotnēji ar Spīrmena korelācijas koeficientu (jo daļai skalu datu empīriskais sadalījums neatbilda normālajam sadalījumam) tika noteiktas sakarības starp mātes audzināšanas pieejas, aktīvu līdzdalību bērnu digitālajās aktivitātēs, bērnu prosociālas uzvedības novērtējumu un uzvedības problēmām (skat. 1. tab.).

1. tab. Pirmsskolas vecuma bērnu māšu audzināšanas pieejas, aktīvas līdzdalības bērnu digitālajās aktivitātēs, bērnu prosociālas uzvedības un uzvedības problēmu savstarpējās sakarības un centrālās tendences rādītāji (N=120)

Table 1 Correlations between mothers' parenting practices, active involvement with child's digitally-based activity, children's prosocial behavior and behavior problems (N=120)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Emocionālais siltums		-0,44***	-0,10	0,21*	0,16	-0,18	-0,37***
2. Uz sodīšanu vērsta audzināšana			0,44***	0,01	-0,16	0,33***	0,40***
3. Psihologiskā kontrole				0,04	0,03	0,19*	0,16
4. Aktīva līdzdalība bērnu digitālajās aktivitātēs					0,31***	-0,10	-0,27**
5. Prosociāla uzvedība						-0,37***	-0,48***
6. Internalizētās uzvedības problēmas							0,63***
7. Eksternalizētās uzvedības problēmas							
<i>M</i>	4,17	2,52	2,81	5,86	5,79	11,40	12,66
<i>SD</i>	0,40	0,53	0,68	1,90	0,84	7,66	8,09

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Atbildot uz pirmo pētījuma jautājumu, no trim audzināšanas pieejām tikai emocionālais siltums uzrāda pozitīvu saistību ar mātes aktīvu līdzdalību bērnu digitālajās aktivitātēs ($r_s=0,21$, $p<0,05$), uz sodīšanu vērsta audzināšana un psiholoģiskā kontrole nav saistītas ar mātes līdzdalību bērnu digitālajās aktivitātēs.

Atbildot uz otro pētījuma jautājumu, bērnu prosociāla uzvedība ir pozitīvi saistīta ar mātes aktīvu līdzdalību bērnu digitālajās aktivitātēs ($r_s=0,31$, $p<0,001$), bet nav saistīta ne ar vienu no audzināšanas pieejām. Internalizētās uzvedības problēmas uzrādīja statistiski nozīmīgi pozitīvu saistību ar uz sodīšanu vērtu audzināšanu ($r_s=0,33$, $p<0,001$) un psiholoģisko kontroli ($r_s=0,19$, $p<0,05$), bet netika atklātas saistības ar mātes līdzdalību bērnu digitālajās aktivitātēs. Eksternalizētās uzvedības problēmas uzrādīja statistiski nozīmīgi negatīvu sakarību ar mātes aktīvu līdzdalību digitālajās aktivitātēs ($r_s= - 0,27$, $p<0,01$), emocionālo siltumu ($r_s= - 0,37$, $p<0,001$) un pozitīvu sakarību ar uz sodīšanu vērstu audzināšanu ($r_s= 0,40$, $p<0,001$).

Lai izprastu, kurš no saistītajiem mainīgajiem prognozē pirmsskolas vecuma bērnu eksternalizētās uzvedības problēmas, tika veikta lineārā regresiju analīze kā atkarīgo mainīgo iekļaujot eksternalizētās uzvedības problēmas, savukārt kā neatkarīgos mainīgos – dzimumu, mātes aktīvu līdzdalību bērnu digitālajās aktivitātēs, emocionālo siltumu un uz sodīšanu vērstu audzināšanu (skat. 2. tab.).

2. tab. Lineārās regresiju analīzes rezultāti atkarīgajam mainīgajam Eksternalizētās uzvedības problēmas (N=120)

Table 2 Results of linear regression analysis (enter model) of child's externalizing behavior problem ratings (N = 120)

	<i>B</i>	<i>SD B</i>	<i>β</i>	<i>R</i> ²	<i>F</i>
				0,27	9,98***
<i>Dzimums</i>	3,30	1,38	0,20*		
<i>Aktīva līdzdalība digitālajās aktivitātēs</i>	-1,03	0,37	-0,24**		
<i>Emocionālais siltums</i>	-3,77	1,98	-0,18		
<i>Uz sodīšanu vērsta audzināšana</i>	4,27	1,43	0,28**		

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Regresiju analīze rāda, ka eksternalizētās uzvedības problēmas prognozē bērnu dzimums, mātes aktīva līdzdalība bērnu digitālajās aktivitātēs un uz sodīšanu vērsta audzināšana. Šāds modelis izskaidro 27 % no eksternalizēto uzvedības problēmu variācijas.

Diskusija *Discussion*

Pētījuma rezultāti parādīja, ka mātes emocionāli silta audzināšanas pieeja ir saistīta ar viņas aktīvu līdzdalību bērnu digitālajās aktivitātēs – jo māte kā kopēju audzināšanas pieeju izmanto atbalstu, uzslavas, pauž pozitīvu un cieņpilnu attieksmi pret savu bērnu, jo viņa vairāk arī piedalās bērnu digitālajās aktivitātēs. Tātad, pirmkārt, var secināt, ka kopējā audzināšanas pieeja ir traktējama kā viens no faktoriem, kas atsaucas arī uz vecāku līdzdalību bērna digitālajās aktivitātēs (Nikken & de Haan, 2015), savukārt emocionāli atbalstoši vecāki piedalās bērna dzīvē ne tikai ikdienas, bet arī digitālajās aktivitātēs.

Svarīgi norādīt, ka pirmsskolas vecuma bērnu prosociāla uzvedība nebija saistīta ne ar vienu no audzināšanas pieejām, savukārt uzrādīja nozīmīgu pozitīvu sakarību ar mātes līdzdalību bērnu digitālajās aktivitātēs. Šāds rezultāts saskan ar iepriekšējiem atklājumiem, ka ar dažādu mediju palīdzību, kurus pirmsskolas vecuma bērni izzina caur digitālajām aktivitātēm (skatās multfilmas, raidījumus, spēlē spēles) bērni mācās dažādus uzvedības modeļus. Tie var būt gan negatīvi (piemēram, agresīva uzvedība), gan pozitīvi (piemēram, palīdzošā, prosociāla uzvedība). Skatoties kopā ar bērnu televīziju vai spēlējot spēles, vecāki var izskaidrot redzamos uzvedības modeļus, sniedzot atbalstu pozitīvai, prosociālai uzvedībai un nosodot agresīvu un antisociālu uzvedību (Landy, 2009). Šo secinājumu atbalsta arī atklātā negatīvā sakarība starp mātes aktīvu līdzdalību bērnu digitālajās aktivitātēs un eksternalizētajām uzvedības problēmām. Šie rezultāti apstiprina jau iepriekš pausto hipotēzi, ka vecākiem ir nepieciešams iesaistīties bērnu digitālajās aktivitātēs (Livingstone & Helsper, 2008).

Tai pat laikā jāatzīmē, ka pirmsskolas vecuma bērnu internalizētās uzvedības problēmas bija saistītas ar mātes izmantoto audzināšanas pieeju – uz sodīšanu vērstu audzināšanu un psiholoģisko kontroli, bet ne ar mātes aktīvu līdzdalību bērnu digitālajās aktivitātēs. Šis atklājums apstiprina iepriekš veiktus pētījumus (Sebre, Jusiene, Dapkevice, Skreitule-Pikse, & Bieliauskaite, 2014) par to, ka psiholoģiskā kontrole un uz sodīšanu vērstu audzināšana kaitē bērnam – tiek sagrauta pieņemšanas izjūta, veicināta kauna un vainas izjūta.

Paralēli tika atklāts, ka mātes neiesaistīšanās bērna digitālajās aktivitātēs kopā ar uz sodīšanu vērstu audzināšanu prognozēja izteiktākas uzvedības problēmas zēniem. Jau daudzkārtēji pētījumi ir apliecinājuši, ka zēni biežāk kā meitenes uz vecāku neveiksmīgu audzināšanu reaģē ar eksternalizētu uzvedību – ja vecāki ir noraidoši un neiejūtīgi, bērnam ir grūti vadīt pašam savu uzvedību, un attiecībās ar vienaudžiem viņš var būt agresīvs un konfliktējošs (Fearon et al., 2010; Wagner et al., 2015). Šī konkrētā pētījuma rezultāti liecina, ka mātes tendence verbāli un fiziski sodīt savu bērnu, tai pat laikā neiesaistoties viņa

nodarbēs (piem. aktivitātēs pie digitālajām ierīcēm), veicina eksternalizētas uzvedības problēmas pirmsskolas vecuma zēniem.

Iegūtie pētījuma rezultāti ļauj secināt, ka aktīva līdzdalība ir veiksmīga stratēģija pirmsskolas vecuma bērnu digitālo aktivitāšu pārraudzībā. Ir pētījumi, kas apliecina, ka strikta ierobežošana veicina pirmsskolas vecuma bērnu uzvedības problēmas (Wu et al., 2014), jo nereti vecāki, vēlēdamies aizsargāt pirmsskolas vecuma bērnus no nelabvēlīgas mediju vides ietekmes, pārmērīgi cenšas ierobežot bērnu digitālās aktivitātes. Pētnieki (Lee, 2013) uzskata, ka daudzie ierobežojumi panāk pretēju efektu – tiecoties neatkarīgāk izmantot digitālās tehnoloģijas, bērnu uzvedība kļūst vairāk negatīva. Tāpēc aktīva vecāku līdzdalība bērnu digitālajās aktivitātēs ir uzskatāma kā efektīva pieeja tehnoloģiju lietošanas pārraudzībā.

Pētījumam ir vairāki ierobežojumi. Tā kā aptaujas aizpildīja tikai mātes, trūkst informācijas par citu ģimenes locekļu līdzdalību bērnu digitālajās aktivitātēs, lietotajām audzināšanas pieejām un skatījumu uz bērnu uzvedību. Ja bērnu uzvedības novērtējumus aizpildītu arī citi aprūpētāji vai pirmsskolas iestāžu skolotāji, novērtējums būtu objektīvāks.

Turpmākajos pētījumos būtu lietderīgi iesaistīt arī citus ģimenes locekļus, kā arī būtu nepieciešams diferencēti pētīt vecāku lietotās stratēģijas attiecībā uz bērnu digitālajām aktivitātēm, jo šobrīd pētītā aktīvā līdzdalība var sevī ietvert gan ierobežošānu, gan izskaidrošanu, gan kopīgu darbošanos pie ierīces. Nākotnē būtu interesanti izvērtēt vecāku izvēlēto stratēģiju efektivitāti longitudinālā griezumā.

Secinājumi *Conclusions*

No iegūtajiem rezultātiem var izdarīt šādus secinājumus:

1. Mātes aktīva līdzdalība ir veiksmīga stratēģija pirmsskolas vecuma bērnu digitālo aktivitāšu pārraudzībā.
2. Jo mātei raksturīga emocionāli siltāka un atbalstošāka attieksme pret bērnu kopumā, jo viņa vairāk aktīvi piedalās bērna digitālajās aktivitātēs.
3. Mātes aktīva līdzdalība bērnu digitālajās aktivitātēs ir saistīta ar bērnu prosociālu uzvedību un zemākiem eksternalizētas uzvedības rādītājiem, t.i., skatoties kopā ar bērnu digitālo mediju piedāvāto saturu vai spēlējot spēles, vecāki var pārrunāt redzēto informāciju, izskaidrot, paust savu attieksmi, tādejādi sniedzot atbalstu prosociālai uzvedībai un nosodot agresīvu uzvedību.

4. Psiholoģiskā kontrole un uz sodīšanu vērsta audzināšanas pieeja ir saistītas ar pirmsskolas vecuma bērnu internalizētajām uzvedības problēmām.
5. Mātes neiesaistīšanās bērnu digitālajās aktivitātēs kopā ar verbāliem un fiziskiem sodiem prognozē eksternalizētas uzvedības problēmas zēniem.

Summary

Young children are using digital technology devices anytime and anywhere, especially with the invention of smart phones and the replacement of desktop computers with digital tablets. Current research shows that the use of digital technology can influence child development in both positive and negative manner (Wu et al., 2014), therefore it is necessary for parents to be involved in their child's use of this technology. Active parental involvement could lead children to utilize the digital technologies in more beneficial ways (Van den Bulck & Van den Bergh, 2000; Livingstone & Helsper, 2008).

The aim of this research was to examine preschool children's prosocial behavior as well as internalizing and externalizing problems in relation to their mothers' parenting practices and active involvement with their child in the use of various digital technologies (television, computer, telephone, play stations). Participating in the research were the mothers of 120 preschool children, aged 5 – 6 years old (mean age 5.56 years), including 50 girls and 70 boys.

Results showed that mother's active involvement with child's digitally-based activity was associated with emotionally warm parenting, as well as with higher child's prosocial behavior ratings and lower externalizing behavior ratings. Mothers who are more supportive and respectful to her child are more involved with child's digitally-based life. When parents are watching TV or playing games together with child, it is useful, because then they can discuss and explain seen information, express their attitude, thus providing support to the prosocial behavior and condemning aggressive behavior. Psychological control and punishment orientation in parenting are related to the internalized behavioral problems of preschool children, as well as mother's uninvolvedness with children's digital activities along with verbal and physical punishment predicts externalized behavioral problems for boys.

Literatūra References

- Achenbach, T. M., & Rescorla, L. A. (2000). *Manual for the ASEBA Preschool Forms and Profiles*. Burlington, VT: ASEBA.
- Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2004). Maternal affection moderates the impact of psychological control on a child's math performance. *Developmental Psychology, 40*, 965–978.
- Block, J. H. (1981). *The Child-Rearing Practices Report (CRPR): A set of Q items for the description of parental socialization attitudes and values*. Berkeley, CA: University of California, Institute of Human Development.
- Bremer, J. (2005). The internet and children: advantages and disadvantages. *Child and Adolescent Psychiatric Clinic in North America, 14*, 405–428.

- Fearon, R. P., Bakermans-Kranenburg, M. J., van IJzendoorn, M. H., Lapsley, A., & Roisman, G. I. (2010). The significance of insecure attachment and disorganization in the development of children's externalizing behavior: A meta-analytic study. *Child Development, 81*, 435–456.
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 38*, 581–586.
- Jackson, L. A., Eye, A., Fitzgerald, H. E., Witt, E. A., & Zhao, Y. (2011). Internet use, videogame playing and cell phone use as predictors of children's body mass index (BMI), body weight, academic performance, and social and overall self-esteem. *Computers in Human Behavior, 27*, 599–604.
- Landy, S. (2009). *Pathways to Competence. Encouraging Healthy Social and Emotional Development in Young Children*. Paul H. Brookes Publishing Co. Baltimore, Maryland.
- Lee, S. J. (2013). Parental restrictive mediation of children's internet use: Effective for what and for whom? *New Media & Society, 15*, 466–481.
- Li, X., Atkins, M. S., & Stanton, B. (2006). Effects of home and school computer use on school readiness and cognitive development among head start children: a randomized controlled pilot trial. *Merrill-Palmer Quarterly, 52*, 239–263.
- Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of Broadcast & Electronic Media, 52*, 581–599.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the Internet: The perspective of European children*. LSE, London: EU Kids Online.
- Nathanson, A. I. (1999). Identifying and explaining the relationship between parental mediation and children's aggression. *Communication Research, 26* (2), 124–143.
- Nikken, P., & de Haan, J. (2015). Guiding young children's internet use at home: Problems that parents experience in their parental mediation and the need for parenting support. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, 9* (1), article 3. doi: 10.5817/CP2015-1-3
- Nikken, P., & Jansz, J. (2006). Parental mediation of children's video game playing: A comparison of the reports by parents and children. *Learning, Media & Technology, 31*, 181–202.
- Ofcom (2017). *Children and parents: Media use and attitudes report*. London, UK: Ofcom
- Sebre, S., Jusiene, R., Dapkevice, E., Skreitule-Pikse, I., & Bieliauskaite, R. (2014). Parenting dimensions in relation to preschoolers' behavior problems in Latvia and Lithuania. *International Journal of Behavioral Development, 39* (5), 458–466.
- Subrahmanyam, K., Kraut, R., Greenfield, P. M., & Gross, E. F. (2000). The impact of home computer use on children's activities and development. *Future Child, 10*, 123–144.
- Van den Bulck, J., & Van den Bergh, B. (2000). The influence of perceived parental guidance patterns on children's media use: gender differences and media displacement. *Journal of Broadcast & Electronic Media, 44*, 329–348.
- Wagner, N. J., Mills-Koonce, W. R., Willoughby, M. T., Zvara, B., & Cox, M. J. (2015). Family Life Project Key Investigators. Parenting and children's representations of family predict disruptive and callous-unemotional behaviors. *Developmental Psychology, 51*, 935–948.
- Wu, C. S. T., Fowler, C., Lam, W. Y. Y., Wong, H. T., Wong, C. H. M., & Loke, A. Y. (2014). Parenting approaches and digital technology use of preschool age children in a Chinese community. *Italian Journal of Pediatrics, 40*, 1–8.